

Kutadgu Bilig Yorumlaması

HASAN KALLIMCI

Bir Kutadgu Bilig Yorumlaması

Hasan Kallimci

Türkçemizin ve Türk milletinin temel eserleri var. Dîvânu Lugatî't-Türk ve Kutadgu Bilig onlardan öne çıkan ikisidir. Ne yazık ki insanımız o eserlerden, onların taşıdığı değerlerden, öneminden habersizdir veya habersiz bırakılmıştır.

Bin yıl öncesinin Türkçesini bugünlere taşıyan bu iki eser, 10. yüzyıl sonlarında, bugün Çin İşgali altında bulunan kadim Türk Yurdu Doğu Türkistan'ın Kâşgar şehrinde, Arap harfleriyle, Türkçe yazılmıştır. Onların adlarını ve yazarlarını biliriz o kadar. Ha, akademik çevrelerde bilinmekte, üzerlerinde makaleler yazılmakta, derinlemesine incelemeler yapılmakta; sayıca az da olsa onlarla ilgili makale ve kitaplar da yazılmaktadır. Fakat bu iki eser edebî açıdan işlenerek halka mal edilmemiş, edilememiştir. Dîvânu Lugatî-t Türk ile ilgili "Bu Kitaba Tutuldum (Feyzi ERSOY, Gazi Kitabevi Yayını, Ankara, 2019)" ile şahsımın kaleminden çıkan "Bilgin Şehzade (Uçan At Yayını, İstanbul 2022)" adlı romanları istisna tutuyorum. Kutadgu Bilig ile ilgili olarak da; "Yusuf Has Hacip, Bir Uygur Romanı" (Çev: Zeynure Öztürk, Kaknüs Yayınları, 2020, İstanbul), "Kaşgarlı Mahmut", (Ferhat Ceylan, Kaknüs yayınları, 2015 İstanbul) adlı romanları ve Yaşar Çağbayır'ın "Kutadgu Bilig" (Türkiye Diyanet Vakfı yayını, Ocak 2020) adlı yorumlamasını da... Bu kitaplardan, Çağbayır'ın yorumlaması dışındakiler ne yazık ki tek baskıda kalmıştır.

Yaşar Çağbayır

Bu yazıyı, Yaşar Çağbayır'ın Kutadgu Bilig yorumlamasını okuduktan sonra yazmaya karar verdim. Yazar, kitabın sonuna eklediği üç sayfayı işgal eden kaynakları okumuş, hazmetmiş; büyük emek sarf ettiği bir çalışmadan sonra kitaplaştırmış. Eser, lise ve üstü kesime hitap ediyor.

"Yorumlama" kelimesini özellikle kullandım. Bu kelime daha çok, "Filan ses sanatçısı, pek güzel yorumladı." şeklinde, türkü ve şarkıların ses sanatçıları tarafından seslendirilmeleri anlatılırken kullanılır. Çağbayır, Kutadgu Bilig'i, edebi dallardan roman ve sahne eseri arasında bir konumda işlemiş. Eser şu hâliyle roman tekniğine de yakın sayılabilir, bir piyese de... Bu tarzlarda yazacak olanlara ışık tutan bir çalışma olmuş. Çağbayır, eserini ortaya koyarken kitabın aslından kopmamış. Yukarıda bahsettiğim gibi, lise ve üstü tahsilli insanımızın ilgiyle okuyabileceği Kutadgu Bilig özeti ortaya koymuş.

Kitabı okuduktan sonra şu düşünceye vardım: Kutadgu Bilig ilk bakışta, devleti yöneten hükümdara ve çevresinde hizmet eden vezirinden aşçısına kadar pek çok kişiye hitap ediyor; kitapta bu kişilerin görevlerinin neler olduğu, hangi kurallara uyarak görevlerini yapacakları, hizmet ettikleri halka nasıl davranmaları gerektiği anlatıyor. Okuyucuda bıraktığı ilk intiba bu... Oysa kitabın kahramanları hükümdar, vezir ve diğer görevliler insan... Görevleri dışında onlara yapılan öğüt ve tavsiyelere bakıldığında, eser doğrudan insana hitap ediyor. Kişinin "gerçek bir insan" mertebesine ulaşabilmesi için hangi özelliklere, dolayısıyla ahlâka sahip olması gerektiğini öğütlüyor.

Çağbayır, kaynakları tararken, Kutadgu Bilig'le ilgili bir tespit yapmakta, şöyle demektedir: "... amacımız eserde İslamiyet dışında Çin ve Hint dinlerinden kalıntılar arayanlara, aradıklarını bulduklarını zannedenlere cevap vermektir." dedikten sonra "İlk İslami Türk eserlerinden olması dolayısıyla eski Türk yaşayışı ve Müslümanlığın ana ilkeleri arasında çatışma meydana getirmeyen ve dinde örf sayılabilen hususların Kutadgu Bilig'e yansıdığını görmek mümkündür. Bu tür kalıntıların bugünkü yaşayışımızda bile bulunduğunu düşünecek olursak Kutadgu Bilig için bir abartı sayamayız."

Çağbayır'ın iddialı bir tespiti daha vardır: "Eğer amacımızı aşmamış olsaydı, Kutadgu Bilig'in hemen her beyti için Kur'an'dan ayetler ve Kütüb-i Sitte'den hadisler bulup yazabilirdik. Özetlemek gerekirse Kutadgu Bilig, bir ayağı Türk Dünyasında diğer ayağı da İslami naslara dayanan, sahasında özgün bir eserdir."

Çağbayır, "Egemenlik ve Mutluluk Bilgisi Kutadgu Bilig" adını verdiği (Ötüken yayını, 2019 İstanbul), akademik çevreye hitap eden "çeviri yazı ve günümüz Türkçesi ile sunduğu" kitabının giriş bölümlerinde "Kutadgu Bilig'de Ahlak" başlığı altında şu değerleri on beş sayfada şöyle sıralar ve anlatır: "Töre üzerine yaşamak, iyilik (sevap kazanma), iyi olma, arkadaş seçimi, doğruluk, insanlara yararlı olma, sadakat, vefa duygusu, merhamet, şefkat, alçak gönüllülük, vd. Yani Kur'an'daki ifadeyle "salih ameller işlemek"...

Evet, Kutadgu Bilig, devlet idaresini anlatması bakımından bir siyasetnamedir. Bin yıl önceki Türkçeyi bugüne taşımıştır. Aynı zamanda "iyi bir insan"ı tasvir etmesiyle de bir değerler eğitimi kitabıdır da. Son yıllarda yetkililer, değerler eğitimi konusuna çok önem veriyor. Okullarda konferanslarla "ahlâk" anlatılıyor. Bu gayret elbette küçümsenemez fakat tarzı, metodu tartışılabilir. Bu çalışmalar yapılırken yetkililerin aklına, bir değerler eğitimi kitabı olarak Kutadgu Bilig de gelmiş olmalıdır. Bu kitap ve bu kitaba dayalı olarak, yeni tabirle içeriğini anlatan eserler ortaya konularak ve o eserler araç olarak kullanılarak öğrencilere eğitim verilmiş/veriliyor olmalıdır. Fakat ben, -bu iletişim çağında- duymadım, görmedim.

Sözün özü: Dîvânu Lûgati't-Türk ve Kutadgu Bilig adlı eserler, her yaş ve seviyedeki öğrencilerimize hitap edecek seviyelerde, edebiyatımızın çeşitli dallarında işlenerek insanımıza ulaştırılmalıdır. Bize bizi anlatan, hazine değerindeki bu eserlerden bu kadar uzak kalmamızı aklım almıyor, hem de ihtiyacımız olmasına rağmen... Değerlerini bilseydik, vefalı olsaydık; ülkemizde o kitapları anlatan çok sayıda roman ve hikâyeyi okur, sahne eserlerini seyreder, besteleri dinler, ressamlarımızın ortaya koyduğu tabloların sergilendiği salonlarda izdiham yaşadık.

Yaşar Çağbayır'ı, gençlerimizin okuyup anlayabilecekleri ve eğitim öğretimlerinde çok faydalanacakları bir "Kutadgu Bilig yorumlamasını" ortaya koymuş olmasından dolayı kutluyorum.